

O karaniu i nagradzaniu

Kara i nagroda - obok osobistego przykładu - są podstawowymi narzędziami wychowania. Na zachowanie harcerza wpływają skutki jego zachowania. Jeżeli harcerz odczuje pozytywne skutki swojego zachowania, będzie skłonny je powtarzać. I na odwrót. Jeżeli efekty jego zachowania będą dla niego miały negatywne konsekwencje, zachowanie to będzie się osłabiać, a nawet może zaniknąć. Karanie stosujemy wówczas, gdy zależy nam na usunięciu złych nawyków lub zachowań.

Można tu wskazać pewne ogólne **zasady karania i nagradzania**:

1. Natychmiastowość działania. Zarówno kara, jak i nagroda powinna mieć miejsce bezpośrednio po zachowaniu harcerza. Przekładanie naszej reakcji na później jest błędem. Odraczanie kary i nagrody osłabia siłę wychowawczego działania.
2. Adekwatność - nasza reakcja powinna być współmierna do zachowania harcerza. Zarówno zbyt duża, jak i zbyt mała kara jest nieefektywna. Podobnie jest z nagrodami. Karę i nagrodę powinno się dostosować do wieku i cech indywidualnych.
3. Konsekwencja. Jest ona związana z nieuchronnością i stałością naszych reakcji. Konsekwencja oznacza także jednolitość oddziaływań między kadrą drużyny. Te same normy i zasady obowiązują tak u drużynowego, jak i u przybocznego czy zastępowego.
4. Stopniowalność. Warto, aby istniała jakaś hierarchia, gradacja kar i nagród.
5. Twórczość. Może to wydać się dziwne, ale i tu jest ona potrzebna. Nasza nieskuteczność wynika stąd, że potrafimy do znudzenia powtarzać coś, co jest nieskuteczne. Jeśli kara lub nagroda jest nieskuteczna, to trzeba ją po prostu zmienić.

Żeby nasze oddziaływanie było skuteczne, nagradzając musimy pamiętać o tym aby:

- Nagradzać konkretnie - chwal coś, a nie kogoś. Opisz słowami osiągnięcie, zasługę (niech to jest nawet coś niedużego!). Ogólne i zdawkowe nagradzanie jest nieefektywne i niewiarygodne.
- Udzielać nagrody publicznie. Nagradzaj i chwal przy innych - świadkowie zwielokrotnią siłę oddziaływania pochwały. Nie pomniejszaj nagrody stwierdzeniami: "tak jak wszyscy", "inne dzieci także".
- Nagradzać szczerze - pokaż, że autentycznie cieszysz się z osiągnięcia harcerza. Szczypta entuzjazmu jest przyprawą, z którą nagroda lepiej smakuje i działa.
- Gdy pozytywne zachowanie powtarza się, pochwałę należy stosować z wycuciem, niekoniecznie za każdym razem. Dobre zachowanie nie może przerodzić się w mały interes - wyrachowany sposób na uzyskiwanie korzyści. Jeżeli zauważamy, że nagradzane zachowanie przeradza się w nawyk, stopniowo usuwamy nagrodę.

Przystępując do karania należy mieć na uwadze kilka wskazówek:

- Kara powinna być sprawiedliwa. To nie jest nienawistny akt zemsty, tylko prosta konsekwencja konkretnego czynu. Harcerz musi wiedzieć, że jest karany za konkretne przewinienie (nieodpowiednie postępowanie, zaniedbanie), a nie za to, że jest zły. Nasza reakcja powinna odnosić się do nieakceptowanego zachowania, a nie osoby. To bardzo ważne!
- Kara powinna być adekwatna do czynu - zbyt wielka, przestaje być karą, przeradza się w krzywdę.
- Indywidualizacja kary: coś, co dla jednego dziecka będzie bardzo dotkliwą karą, drugie odbierze jak fraszkę. Bierzmy zatem pod uwagę wrażliwość dziecka. Przyznanie się do winy, skrucha, obietnica poprawy możemy uwzględnić jako okoliczności łagodzące karę.
- Brak nagrody też jest karą. Pozbawianie harcerza różnych przywilejów, czy przyjemności kryje wiele możliwości skutecznego karania.
- Pamiętajmy o tym, że kara powinna być stopniowalna jeżeli bodziec jest za słaby powinien być zmieniony na większy np. trzy małe kary = jedna duża.
- Jeżeli już wyznaczamy jakąś karę np. dodatkowa praca, obowiązek, to pamiętajmy, że należy sprawdzić, jak została ona wykonana w naznaczonym czasie

Przed wymierzeniem kary dajmy się harcerzowi wytłumaczyć. Oceniając postępowanie zawsze należy brać pod uwagę intencje, udział jego wolnej woli. Wiele zachowań wynika z braku świadomości, wyobraźni, słabego myślenia przyczynowo-skutkowego, przypadku, a nie z "czystej" złośliwości, czy krnąbrności. Zanim ukarzymy, stawiajmy wiele pytań: dlaczego tak się stało, co harcerz wtedy myślał, jaki był jego cel, zamiar. Pamiętajmy, że nawet największy bandzior ma prawo do obrony przed zapadnięciem wyroku.

Jak widać karanie i chwalenie są pewnymi umiejętnościami wychowawczymi. Umiejętność nagradzania i karania wymaga wielkiej uważności i zaangażowania. Kadra drużyny wspólnie z harcerzami może pokusić się o stworzenie kodeksu, który zawiera spis nagród i kar oraz warunki ich otrzymywania.